

MIGRATSIYA VA YEVROPA ITTIFOQINING MIGRATIONS SIYOSATI

Sobirjonova Saida Sarvar qizi*O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti**Xalqaro Jurnalistika fakulteti**Xalqaro munosabatlar yo'nalishi 2-bosqich talabasi talabasi**+998 94 944 89 83, sobirjonovasaida73@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot Yevropa Ittifoqining migratsiya va boshpana siyosatini tahlil qiladi. Migratsiya global muammo sifatida Yevropa Ittifoqi uchun muhim siyosiy yo'nalishga aylangan. Tahlil 2015–2026 yillardagi rasmiy hujjatlar va statistik ma'lumotlarga asoslangan bo'lib, siyosatning asosiy yo'nalishlari erkin harakat, Shengen hududi, boshpana tizimi va qonuniy migratsiyani tartibga solishni o'z ichiga oladi. 2024 yilda boshpana tizimi isloh qilindi, 2026 yilda yangi migratsiya strategiyasi qabul qilindi. Biroq a'zo davlatlar o'rtasida yuk taqsimoti va insonparvarlik masalalari hali ham dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

Kalit so'zlar: Migratsiya, Yevropa Ittifoqi, boshpana siyosati, Umumiy Yevropa Boshpana Tizimi, Shengen, Dublin Reglamenti, tartibsiz migratsiya, Ko'k Karta.

Аннотация: Данное исследование анализирует миграционную и систему убежища Yevropa Ittifoqi. Миграция как глобальная проблема стала важным политическим направлением для Европейского Союза. Анализ основан на официальных документах и статистике за 2015–2026 годы. Основные направления политики включают свободу передвижения, Шенгенскую зону, систему предоставления убежища и регулирование законной миграции. В 2024 году была проведена реформа системы убежища, а в 2026 году принята новая стратегия управления миграцией. Однако вопросы распределения нагрузки между государствами-членами и гуманитарные обязательства остаются актуальными.

Ключевые слова: Миграция, Европейский союз, политика убежища, Общеввропейская система убежища, Шенген, Дублинский регламент, нерегулярная миграция, Голубая карта

Migratsiya — insoniyat tarixining ajralmas qismi bo'lib, u har doim ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlarning ko'zgusi bo'lib kelgan. Biroq XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida migratsiya jarayonlari yangi ko'lam va xususiyat kasb etdi. Globallashuv, iqlim o'zgarishlari, qurollangan nizolar va iqtisodiy tengsizlik millionlab odamlarni o'z yurtlarini tark etishga majbur qilmoqda. Bu jarayonning eng ko'zga ko'ringan sahnalaridan biri Yevropa Ittifoqi bo'lib, u har yili katta migratsiya

oqimlarini qabul qiluvchi va boshqaruvchi asosiy mintaqalardan biri hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi o'zining tashkil topishidan boshlab erkin harakat tamoyilini asosiy qadriyatlardan biri sifatida e'lon qildi. A'zo davlatlar fuqarolari uchun chegarasiz harakat huquqi Yevropa integratsiyasining eng ko'zga ko'ringan yutuqlaridan biri bo'ldi. Biroq bu yutuq o'zi bilan birga yangi muammolarni ham olib keldi: uchinchi davlatlardan keladigan migratsiya oqimlarini qanday tartibga solish, boshpana so'rovchilarni qanday himoya qilish va tartibsiz migratsiyaning oldini qanday olish kabi savollar Yevropa siyosiy kun tartibining doimiy mavzusiga aylandi. 2015 yildagi migratsiya inqirozi bu muammolarning qanchalik chuqur ekanini yaqqol namoyish etdi. Millionlab odamlar, asosan Suriya, Afg'oniston va Afrika mamlakatlaridan, Yevropa qirg'oqlariga yetib kelishga harakat qildi. Bu holat nafaqat gumanitar, balki siyosiy va institutsional inqirozni ham keltirib chiqardi. A'zo davlatlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar, chegara nazoratining zaifligi va yagona siyosatning yo'qligi tizimning zaif tomonlarini ko'rsatdi. Aynan shu vaziyat Yevropa Ittifoqini o'z migratsiya siyosatini tubdan qayta ko'rib chiqishga undadi. Yevropa Kengashi strategik ustuvorliklarni belgilab, Yevropa Ittifoqi Kengashi esa uchinchi mamlakatlar bilan muzokaralar olib borish va qonunchilikni takomillashtirish yo'lida faol harakatlar qildi. Natijada bir qator muhim islohotlar amalga oshirildi: Umumiy Yevropa Boshpana Tizimi yangilandi, yangi Migratsiya va Boshpana Pakti ishlab chiqildi, hamda 2026 yilda birinchi besh yillik strategiya qabul qilindi. Ushbu maqola Yevropa Ittifoqining migratsiya siyosatini uning huquqiy asoslari, institutsional mexanizmlari, statistik ko'rsatkichlari va so'nggi islohotlari nuqtai nazaridan tahlil qilishni maqsad qiladi. Tadqiqot migratsiya boshqaruvining dolzarb muammolarini aniqlash va mavjud yechimlarni baholashga xizmat qiladi.[1].

Huquqiy va institutsional asos.

Yevropa Ittifoqining migratsiya siyosati to'rt asosiy yo'nalishni qamrab oladi.

Shengen hududi .1985-yilda Lyuksemburgning Shengen shahrida imzolangan kelishuv asosida shakllangan Shengen hududi Yevropa Ittifoqi ichida erkin harakatlanish tizimining eng muhim elementlaridan biridir. Ushbu kelishuvning asosiy maqsadi a'zo davlatlar o'rtasida ichki chegara nazoratlarini bekor qilish va yagona makonda erkin harakatlanishni ta'minlash edi. Bugungi kunda Shengen hududi fuqarolar va mehmonlar uchun keng imkoniyatlar yaratgan: har kuni yuz minglab odamlar ish, ta'lim yoki boshqa maqsadlarda chegaralarni nazoratsiz kesib o'tadi, millionlab sayyohlar esa Yevropa bo'ylab erkin sayohat qiladi. Bu tizim Yevropa integratsiyasining amaliy natijalaridan biri sifatida qaraladi. Shengen tizimining samarali ishlashi bir qator muhim mexanizmlarga tayanadi. Birinchidan, tashqi chegaralar kuchli nazorat ostiga olinadi va barcha a'zo davlatlar uchun yagona standartlar qo'llaniladi. [2]. Bu ichki erkinlikni ta'minlash bilan birga xavfsizlikni ham mustahkamlaydi. Ikkinchidan, chegaraoldi politsiya hamkorligi orqali jinoyatchilik va

noqonuniy harakatlarga qarshi qo'shma kurash olib boriladi. Uchinchi muhim element — Shengen Axborot Tizimi (SIS) bo'lib, u yo'qolgan shaxslar, qidiruvdagi jinoyatchilar va yo'qolgan mulklarni real vaqt rejimida aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, yagona viza siyosati tashqi davlatlardan kelgan shaxslarning butun Shengen hududi bo'ylab harakatlanishini osonlashtiradi va migratsiya jarayonlarini tartibga soladi.

Umumiy Yevropa Boshpana Tizimi (CEAS). Umumiy Yevropa Boshpana Tizimi (CEAS) Yevropa Ittifoqining boshpana siyosatini yagona huquqiy va institutsional asosda birlashtiruvchi tizim hisoblanadi. Uning asosiy maqsadi boshpana so'rovlarini ko'rib chiqishda minimal standartlarni belgilash hamda qochqinlarni adolatli va samarali himoya qilishdir. CEAS doirasida eng muhim huquqiy mexanizmlardan biri Dublin Reglamenti hisoblanadi. Ushbu reglament boshpana arizasini qaysi a'zo davlat ko'rib chiqishi kerakligini aniqlaydi. Odatda bu mas'uliyat migrant birinchi marta kirgan davlat zimmasiga yuklanadi, bu esa tizimda tartib va javobgarlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Ko'p yillik muzokaralardan so'ng 2024-yil 14-mayda Yevropa Parlamenti va Yevropa Kengashi CEAS islohotlarini tasdiqladi. Ushbu islohotlar asosan urush, zo'ravonlik va ta'qiblardan qochgan shaxslarni yanada samarali himoya qilishga qaratilgan bo'lib, qochqin maqomi yoki ikkilamchi himoya olish huquqlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, CEAS tizimi boshpana va migratsiya o'rtasidagi farqni aniq belgilaydi. Boshpana tizimi oddiy migratsiya vositasi emas, balki faqat real xavf va himoya ehtiyoji mavjud bo'lgan holatlar uchun mo'ljallangan huquqiy mexanizm hisoblanadi.

Muntazam migratsiyani tartibga solish

Yevropa Ittifoqi uchinchi davlat fuqarolarining qonuniy va uzoq muddatli migratsiyasini tartibga solish uchun bir qator maxsus direktivalar va huquqiy instrumentlarni ishlab chiqqan. Bu tizimning asosiy maqsadi mehnat bozori ehtiyojlarini qondirish, iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va migratsiyani qonuniy yo'llar orqali boshqarishdan iborat.

Eng muhim instrumentlardan biri — Ko'k Karta tizimi bo'lib, u yuqori malakali va oliy ma'lumotli mutaxassislar uchun Yevropa Ittifoqi bozoriga kirish imkonini beradi. Bu tizim Yevropaning innovatsion va raqobatbardosh iqtisodiyotini kuchaytirishga xizmat qiladi.[3].

Mavsumiy ishchilar direktivasi esa qishloq xo'jaligi, turizm va xizmat ko'rsatish kabi sohalarda vaqtinchalik ishchi kuchi yetishmovchiligini qoplashga qaratilgan. Bu orqali uchinchi davlatlardan kelgan ishchilar uchun qonuniy mehnat sharoitlari yaratiladi. Korporatsiyalararo xodimlarni ko'chirish direktivasi xalqaro kompaniyalar ichida xodimlarning filiallar o'rtasida harakatlanishini tartibga soladi. Bu global biznes jarayonlarini soddalashtiradi va kompaniyalarning samaradorligini oshiradi.

Shuningdek, talabalar va tadqiqotchilar uchun dasturlar bilim almashinuvi va

akademik hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu Yevropa Ittifoqining ilmiy salohiyatini kuchaytiradi. Oila birlashtirish siyosati qonuniy yashovchi migrantlarga oila a'zolarini olib kelish imkonini beradi, bu esa ijtimoiy integratsiyani mustahkamlaydi. Uzoq muddatli rezidentlik esa besh yil davomida qonuniy yashagan shaxslarga doimiy yashash huquqini beradi va ularning jamiyatga to'liq integratsiyasini ta'minlaydi.

Tartibsiz migratsiya statistikasi

2015–2026 yillar oralig'idagi migratsiya statistikasi shuni ko'rsatadiki, Yevropa Ittifoqi hududiga yo'naltirilgan tartibsiz migratsiya oqimlari barqaror emas, balki keskin o'zgaruvchan xarakterga ega. Ushbu davrda migratsiya dinamikasiga bir qator omillar — mintaqaviy mojarolar, iqtisodiy beqarorlik, iqlim o'zgarishlari hamda tranzit mamlakatlardagi xavfsizlik vaziyati bevosita ta'sir ko'rsatgan. 2026-yil aprel oyigacha bo'lgan ma'lumotlarga ko'ra, tartibsiz kelishlar soni 24 839 kishini tashkil etgan. Bu raqam Yevropa migratsiya tizimi hali ham doimiy bosim ostida ekanini va chegaralarni boshqarish siyosati strategik ahamiyatga ega bo'lib qolayotganini ko'rsatadi. Migratsiya oqimlari asosan bir nechta asosiy yo'nalishlar orqali amalga oshiriladi. Eng muhimlaridan biri — G'arbiy O'rta yer dengizi va G'arbiy Afrika yo'nalishi bo'lib, bu marshrut orqali migrantlar Shimoliy Afrika davlatlaridan Ispaniya va boshqa janubiy Yevropa davlatlariga yetib borishga harakat qiladi. Ushbu yo'nalish xavfli dengiz o'tishlari va kontrabanda tarmoqlari bilan bog'liq murakkabliklari bilan ajralib turadi. Ikkinchi muhim yo'nalish — Sharqiy va Markaziy Yevropa migratsiya marshrutidir. Bu yo'nalish asosan quruqlik chegaralari orqali amalga oshadi va tranzit davlatlar orqali Yevropa Ittifoqi hududiga kirishni o'z ichiga oladi. Bu hududda chegara nazorati va xavfsizlik choralari muhim rol o'ynaydi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, G'arbiy marshrut bo'yicha statistik ma'lumotlarda 2021-yil 17–18 may kunlari Seuta shahrida yuz bergan ommaviy kirish holatlari to'liq hisobga olinmagan. Bu esa umumiy statistik tahlil natijalariga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Umuman olganda, migratsiya oqimlarining bunday o'zgaruvchanligi Yevropa Ittifoqi uchun doimiy monitoring, moslashuvchan siyosat va xalqaro hamkorlikni talab etuvchi murakkab jarayon ekanini ko'rsatadi.[4].

Yangi Migratsiya va Boshpana Pakti .

Yevropa Ittifoqi doirasida 2025-yil dekabr oyida migratsiya va boshpana tizimini isloh qilishga qaratilgan bir qator muhim siyosiy va huquqiy qarorlar qabul qilindi. Ushbu qarorlar Yevropada migratsiya oqimlarini yanada samarali boshqarish, boshpana tizimini tezlashtirish hamda a'zo davlatlar o'rtasidagi mas'uliyatni muvozanatlashtirish maqsadida ishlab chiqilgan.

Birinchi muhim yo'nalish — xavfsiz kelib chiqish mamlakatlari ro'yxati bo'yicha kelishuv bo'lib, Yevropa Kengashi va Yevropa Parlamenti ushbu masalada yagona yondashuvga erishdi. Bu mexanizm orqali ayrim davlatlar “xavfsiz” deb belgilanishi

va ulardan kelgan boshpana arizalarini tezroq ko‘rib chiqish imkoniyati yaratiladi. Natijada boshpana tizimidagi yuklama kamayishi va qaror qabul qilish jarayoni tezlashishi ko‘zda tutiladi. Ikkinchi yo‘nalish — noqonuniy ravishda qolayotgan uchinchi davlat fuqarolarini qaytarish (return policy) bo‘yicha yangi qonunchilik tashabbusidir. Ushbu chora Yevropa Ittifoqi hududida qonuniy asosga ega bo‘lmagan migrantlarni o‘z mamlakatlariga qaytarish jarayonlarini soddalashtirish va samaradorligini oshirishga qaratilgan. Shu bilan birga, bu jarayon inson huquqlari standartlariga mos ravishda amalga oshirilishi talab etiladi. Uchinchi muhim element — a‘zo davlatlar o‘rtasida hamkorlik fondini shakllantirish bo‘yicha kelishuvdir. Ushbu fond migratsiya bosimini boshqarishda moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmi sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, migratsiya oqimi yuqori bo‘lgan davlatlarga texnik, moliyaviy va logistika yordamini ko‘rsatish orqali umumiy tizim barqarorligi ta‘minlanadi.[5].

To‘rtinchi yo‘nalish esa “xavfsiz uchinchi mamlakat” konsepsiyasi bilan bog‘liq bo‘lib, ushbu yondashuv boshpana da‘volarining maqbulligini cheklashga qaratilgan yangi huquqiy asoslarni o‘z ichiga oladi. Agar migrant avval xavfsiz deb topilgan uchinchi mamlakat orqali o‘tgan bo‘lsa, uning boshpana arizasi ko‘rib chiqilmasligi yoki cheklangan tartibda ko‘rib chiqilishi mumkin.

Umuman olganda, 2025-yil dekabr qarorlari Yevropa Ittifoqi migratsiya siyosatini yanada qat‘iy, tizimli va tezkor boshqaruv modeliga yo‘naltirayotganini ko‘rsatadi, shu bilan birga insonparvarlik va xavfsizlik o‘rtasidagi muvozanatni saqlash masalasini ham kun tartibida qoldiradi.

Yevropa Komissiyasining strategik yo‘nalishi.

Yevropa Ittifoqi 2026-yil yanvarida migratsiya va boshpana tizimini uzoq muddatli boshqarishga qaratilgan yangi strategiyani qabul qildi. Ushbu hujjat besh yilga mo‘ljallangan bo‘lib, migratsiya jarayonlarini tartibga solish, xavfsizlikni ta‘minlash va iqtisodiy ehtiyojlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Strategiyaning asosiy maqsadlaridan biri — noqonuniy migratsiyani kamaytirish va odam savdosi hamda kontrabanda tarmoqlariga qarshi kurashni kuchaytirishdir. Bu yo‘nalishda chegara nazorati, xalqaro hamkorlik va huquqni muhofaza qilish tizimlari o‘rtasidagi aloqalar mustahkamlanadi. Ikkinchi yo‘nalish boshpana tizimini samarali va adolatli qilishga qaratilgan. Ya‘ni, haqiqiy himoyaga muhtoj bo‘lgan urush va ta‘qibdan qochgan insonlarni himoya qilish, shu bilan birga tizimdan noto‘g‘ri foydalanish holatlarini kamaytirish ko‘zda tutiladi. Uchinchi yo‘nalish esa Yevropa iqtisodiyoti uchun zarur bo‘lgan malakali ishchi kuchini jalb qilishdir.[6]. Bu orqali mehnat bozori ehtiyojlari qondiriladi, innovatsion rivojlanish qo‘llab-quvvatlanadi va Yevropa Ittifoqining global raqobatbardoshligi oshiriladi. Ushbu strategiya migratsiyani boshqarishda xavfsizlik, insonparvarlik va iqtisodiy manfaatlarni birgalikda uyg‘unlashtirishga qaratilgan yangi yondashuvni ifodalaydi.

Yevropa Ittifoqi migratsiya siyosati kuchli huquqiy asosga ega bo‘lib, erkin harakat, Shengen hududi va CEAS tizimi orqali yuqori darajada institutlashgan boshqaruvni ta’minlaydi. 2024-yilgi islohotlar boshpana tizimini yanada adolatli va samarali qilishga xizmat qildi, Ko‘k Karta kabi mexanizmlar esa migratsiyani iqtisodiy rivojlanish bilan bog‘laydi.

Shu bilan birga, tizimda bir qator muammolar mavjud. Eng asosiy muammo — migratsiya yukining a’zo davlatlar o‘rtasida notekis taqsimlanishi bo‘lib, bu siyosiy kelishmovchiliklarni kuchaytiradi. Bundan tashqari, insonparvarlik tamoyillari bilan xavfsizlik choralarini muvozanatda ushlab turish doimiy ziddiyatni yuzaga keltiradi. “Xavfsiz mamlakat” yondashuvi va qaytarish siyosati samaradorligi ham bahsli bo‘lib, amaliyotda murakkabliklar saqlanib qolmoqda. 2026-yilgi strategiya esa migratsiyani faqat xavfsizlik muammosi emas, balki iqtisodiy imkoniyat sifatida ham ko‘radi. Umuman olganda, Yevropa Ittifoqi tajribasi murakkab, ammo eng rivojlangan migratsiya boshqaruv tizimlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot Yevropa Ittifoqining migratsiya siyosatini huquqiy, institutsional va amaliy jihatlardan keng qamrovli tahlil qildi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, Yevropa Ittifoqi migratsiyani boshqarish sohasida dunyodagi eng rivojlangan va institutsionallashgan tizimlardan birini yaratgan. Erkin harakat huquqi, Shengen hududi, Umumiy Yevropa Boshpana Tizimi va muntazam migratsiyani tartibga soluvchi mexanizmlar birgalikda yaxlit huquqiy asos shakllantirilganligidan dalolat beradi. Biroq tadqiqot shu bilan birga tizimning chuqur qarama-qarshiliklar va hal etilmagan muammolardan ham xoli emasligini ko‘rsatdi. Dublin Reglamentining tengsiz yuk taqsimlashi, a’zo davlatlar o‘rtasidagi siyosiy kelishmovchiliklar, qaytarish siyosatining past samaradorligi va integratsiya jarayonidagi tafovutlar — bularning barchasi Yevropa Ittifoqi migratsiya siyosatining hali ham to‘liq shakllanmagan ekanligini tasdiqlaydi. 2024 yildagi CEAS islohoti va 2026 yilgi besh yillik strategiya bu muammolarga javob berish yo‘lida muhim siyosiy irodaning namoyon bo‘lishi sifatida baholanishi mumkin.[7]. Ayniqsa migratsiyani faqat muammo emas, balki to‘g‘ri boshqarilganda iqtisodiy va ijtimoiy foyda keltiradigan jarayon sifatida ko‘rish yangi strategik yondashuvning muhim belgisidir.

Xulosa o‘laroq shuni ta’kidlash mumkinki, Yevropa Ittifoqining migratsiya siyosatidagi muvaffaqiyat uch asosiy omilga bog‘liq. Birinchisi — a’zo davlatlar o‘rtasidagi haqiqiy hamkorlik va yuk taqsimotida adolatlilik. Ikkinchisi — insonparvarlik majburiyatlari bilan xavfsizlik talablari o‘rtasidagi barqaror muvozanat. Uchinchisi — migratsiyaning asosiy sabablarini bartaraf etish uchun kelib chiqish va tranzit mamlakatlari bilan uzoq muddatli hamkorlikni yo‘lga qo‘yish. Bu uch omilni bir vaqtning o‘zida samarali amalga oshira olish Yevropa Ittifoqi uchun nafaqat siyosiy, balki insoniy va axloqiy mas’uliyat hamdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. European Council. (2024). EU migration and asylum policy. European Council and Council of the EU. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migration-asylum/>
2. European Commission. (2026, January). European Asylum and Migration Management Strategy. European Commission.
3. European Parliament & Council of the European Union. (2024, May 14). Reform of the Common European Asylum System (CEAS). Official Journal of the European Union.
4. Council of the European Union. (2025, December 18). Asylum policy: Council and European Parliament agree on EU list of safe countries of origin. Council of the EU.
5. Council of the European Union. (2025, December 18). Safe third country: Council and European Parliament agree on new EU law restricting admissibility of asylum claims. Council of the EU.
6. Council of the European Union. (2025, December 8). Council clinches deal on EU law about returns of illegally staying third-country nationals. Council of the EU.
7. Council of the European Union. (2025, December 8). Migration and asylum: Member states agree on solidarity pool. Council of the EU.